

بسمه تعالی

راهنمای اقدام پژوهی

مقدمه

اقدام پژوهی^۱، پژوهش عمل نگر یا پژوهش در عمل با هدف دوگانه اقدام و تحقیق، یک فعالیت علمی و پژوهشی است که در محیط کار صورت می گیرد، تا وضع نامطلوب به وضع مطلوب تبدیل شود. اقدام پژوهی در همه محیط‌های کاری، زندگی فردی و خانوادگی برای بهبود اوضاع و حل مسائل قابل استفاده است و طی آن دانش عملی که برای زندگی افراد مورد نیاز است، تولید می‌گردد، منتهی به‌ترین کاربرد آن در حوزه تعلیم و تربیت بوده و رواج گسترده آن در این حوزه و استفاده معلمان از آن، برای حل مشکلات فرآیند یاددهی - یادگیری، موجب شده تا در برخی منابع عنوان پژوهشگری در آموزش برای آن بکار رود. سابقه اقدام پژوهی در جهان به حدود ۵۰ سال قبل باز می‌گردد و در کشورمان نیز سابقه ای ۲۴ ساله دارد. یکی از دلایل استقبال از اقدام پژوهی در محیط‌های آموزشی، نظریات مطرح شده در آموزش و ارتقاء جایگاه معلم به "معلم در مقام پژوهشگر"^۲ است. طبق این نظریات، آموخته‌های مراکز تربیت معلم و یافته‌های تحقیقات آکادمیک، برای استفاده در محیط‌های آموزشی که در تعامل با فراگیران، پیچیدگی‌های فراوانی داشته و اغلب با موقعیت‌های منحصر بفرد مواجه می‌شوند، به تنهایی قابل استفاده نیست. امروزه نقش معلم از یک تکنسین ماهر به روشنفکری تحول آفرین در حال تغییر است. مانهایم^۳ معتقد است که معلمان باید به گونه‌ای تربیت شوند که قادر به فهم معنای تغییر باشند. از نظر وی در نظام آموزشی، تعلیم و تربیت صحیح وجود نخواهد داشت، مگر اینکه افرادی تربیت شوند که بتوانند موقعیتی را که در آن قرار گرفته‌اند، بشناسند و پس از یک بررسی دقیق و همه جانبه به تصمیم‌گیری بپردازند.

آشنایی مربیان مهارتی با اقدام پژوهی و انجام آن همگام با تدریس، موجب ارتقای کیفی آموزشهای مهارتی شده و تا حدودی پاسخگوی انتظارات روزافزون جامعه از سازمان در جهت اشتغال‌زایی مهارت‌آموختگان خواهد بود. اقدام پژوهی پیچیدگی‌های تحقیقات معمول دانشگاهی را نداشته و این قابلیت را دارد که همه مربیان را وارد عرصه پژوهش نماید. در این راستا مرکز تربیت مربی در نظر دارد اولین جشنواره اقدام پژوهی را همزمان با هفته

¹ - Action Research

² - Teacher as Researcher

³ - Munnheim

پژوهش سال ۱۳۹۹ برگزار نماید. روشهای مختلفی برای اقدام پژوهی وجود دارد که این راهنما، با استفاده از روش ۹ مرحله‌ای معرفی شده توسط دکتر قاسمی پویا، و با هدف هماهنگی در اجرا و شیوه یکسان تدوین گزارش، تهیه شده که امید است مورد استفاده مربیان ارجمند قرار گیرد.

مراحل اجرا:

۱- مشخص کردن موضوع و عنوان اقدام پژوهی

موضوع در هر تحقیقی، از جمله اقدام پژوهی جنبه کلی دارد و پس از مشخص شدن آن، با تعیین عنوان محدود می‌شود. پژوهشگر باید به موضوع علاقه مند بوده و توانمندی علمی نسبی برای تحقیق در موضوع موردنظر را داشته باشد. موضوع اقدام پژوهی را می‌توانید از محورهای جشنواره و یا سایر موضوعات مرتبط مانند:

- نحوه افزایش جذب و نگهداشت کارآموز در کارگاه

- ارتقاء عملکرد آموزشی

- استفاده از روش های تدریس متنوع

- سنجش و ارزشیابی آموخته ها

- افزایش رضایتمندی کارآموزان

- بهبود ویژگی های کارآفرینانه کارآموزان

- مشکلات یادگیری کارآموزان

انتخاب نموده و در گزارش خود، راجع به موضوع و دلیل انتخاب آن توضیح دهید و چگونگی ارتباط کاری تان با آن را بنویسید. همچنین انگیزه و اهداف موردنظر از اجرای اقدام پژوهی را مشخص نمایید.

برای تعیین عنوان اقدام پژوهی، در نظر داشته باشید که یکی از تفاوت های اقدام پژوهی با پژوهش های آکادمیک عدم تعمیم پذیری یافته های تحقیق است و نتایج در محدوده تعریف شده (کلاس یا کارگاه، مرکز آموزشی) اعتبار دارند. با استفاده از معیارهای ذیل عنوان را تعیین نمایید. عنوان باید:

- قابل مطالعه از طریق اقدام پژوهی باشد.

- مشخص و محدود به محل تدریس باشد.

- شامل مسئله اصلی اقدام پژوهی باشد.

- بر یک مسئله خاص متمرکز شود.

- نمایانگر بهبود وضع موجود باشد.

الگوهای پیشنهادی برای تعیین عنوان اقدام پژوهی:

- چگونه توانستم از(روش تدریس اکتشافی، وسایل کمک آموزشی، فضای مجازی،) در بهبود فرآیند آموزش استفاده کنم؟
- چگونه توانستم (تأثیر عوارض ناشی از ویروس کرونا/کیفیت پروژه های کارآموزان) را در(آموزش/روش آموزش پروژه محوری) کاهش/ارتقاء دهم؟
- چگونه توانستم(یادگیری فراگیران،.....) را در (زنداد،.....) بهبود ببخشم؟
- نحوه افزایش/کاهش(نمرات سنجش عملکردی/غیبت) در کارآموزان مرکز/آموزشگاه آزاد

۲- توصیف وضع موجود و تشخیص مسئله

در این مرحله باید تصویر روشنی از وضعیت فعلی کلاس، کارگاه، مرکز آموزشی(دولتی، غیر دولتی،)، ویژگیهای فراگیران، روند مهارت آموزی، ارائه شده و مسئله با ذکر جزئیات و بیان نقصها و کاستیها، و موارد موجود که باید بهبود یابد، بیان شود. برای تبیین کامل و شفاف مسئله:

- نحوه شناسایی مسئله و گستردگی آن را ذکر کنید.
 - اهمیت مسئله را به صورت دقیق بیان کنید.
 - دلایل احتمالی وقوع مسئله و ویژگی کسانی که مسئله به آنها مربوط می شود، را بنویسید.
 - عوارض و پیامدهای مسئله را بررسی کنید.
- در صورت لزوم مشخصات فراگیر(ان) محفوظ بماند و از علائم اختصاری استفاده شود. مسئله می تواند در مورد مسائل درسی یا رفتاری، فقط یک فراگیر نیز باشد.

۳- گردآوری داده های مرحله اول یا شواهد یک

در این مرحله برای توصیف وضع موجود، باید داده ها و اطلاعات لازم در باره آن را گردآوری شود. روش گردآوری داده ها و مستندات را توضیح دهید. داده ها باید عینی بوده و برای اثبات مسئله کافی باشد و بر اساس قضاوت اقدام پژوه نباشد. داده ها را می توان از مطالعه اسناد و مدارک مانند پرونده آموزشی یا نمرات آزمون، یادداشتهای روزانه مربی، مشاهده رفتار فراگیران در کارگاه و بررسی عملکرد، پرسشنامه، فهرست واری، مصاحبه با فراگیران یا مسئولین مرکز، عکس و فیلم گردآوری نمود.

۴- تجزیه، تحلیل و تفسیر داده ها

در این مرحله پژوهشگر اقدام به تحلیل و تفسیر داده ها می کند و با جمع بندی، تا حدودی به دلایل احتمالی بوجود آورنده مسئله پی برده و نظرات خود را در این مورد ثبت می کند، تا براساس آن راه حل موقتی را برای اجرا انتخاب کند.

برای تحلیل داده ها می توان از روشهای کمی یا کیفی استفاده نمود. از روشهای کمی معمول، آمار توصیفی مانند نمودارها (میله ای، دایره ای، خطی) و جدول فراوانی، هیستوگرام، شاخص های گرایش مرکزی (میانگین، میانه و مد)، شاخص های پراکندگی (دامنه تغییر، انحراف استاندارد، واریانس)، نمرات استاندارد (Z و T)، هنجارهای کلاسی و نیمرخ ها، قابل ذکر است.

نکته: در اقدام پژوهی به دلیل عدم تعمیم نتایج، معمولاً از آمار استنباطی استفاده نمی شود. در روشهای کیفی نیز معمولاً از تحلیل محتوا استفاده می شود.

۵- انتخاب راه حل (های) جدید (موقتی)

راه حل مهمترین بخش یک اقدام پژوهی است. یکی از وجوه تمایز اقدام پژوهی با سایر پژوهش ها، در اجرای راه حل به منظور ایجاد تغییر در وضع موجود است. در این مرحله با استفاده از داده های تحلیل شده و اطلاعات حاصل و با رویکردهای خلاقیت و نوآوری، مشاوره با همکاران و صاحب نظران، راه حل (های) جدید را ذکر کرده و اولویت بندی کنید. در این مرحله (و مراحل قبلی) مطالعه پیشینه موضوع و آگاهی از پژوهش های مشابه، راهگشا خواهد بود. (با ذکر این نکته که مرحله مستقلی با عنوان پیشینه تحقیق و مکتوب نمودن آن، لحاظ نشده است)

۶- اجرای راه حل جدید و نظارت بر آن

در این مرحله چگونگی اجرای راه حل جدید و زمانبندی اجرای آن را، برنامه ریزی نمایید. جزئیات و نتایج اجرای راه حل و تغییرات بوجود آمده را ثبت نموده و کاستیهای احتمالی را بررسی نمایید. در باره روحیه و شخصیت فراگیران، ملاحظات لازم را در نظر بگیرید. انتظار می رود که تغییر وضع موجود، به وضع مطلوب در این مرحله صورت گیرد، بنابراین اگر در حین اجرا، متوجه شدید که راه حل مناسبی انتخاب نشده است، و یا اصولاً مسئله درست تشخیص داده نشده است، مجدداً چرخه اقدام پژوهی را از مراحل قبلی تکرار نمایید.

۷- گردآوری داده های مرحله دوم یا شواهد دو

در این مرحله پس از اجرای راه حل جدید، داده ها و اطلاعات به منظور بررسی اثربخش بودن آن، گردآوری می شود. بهتر است که در این مرحله از ابزارهای گردآوری اطلاعات در مرحله شواهد یک استفاده شود، تا امکان تحلیل و مقایسه دقیق دو مرحله، فراهم شود.

۸- ارزیابی اجرای راه حل و تعیین اعتبار آن

در این مرحله داده های گردآوری شده در مرحله شواهد دو، ترجیحا با روش تحلیل مرحله شواهد یک، تحلیل و با یکدیگر مقایسه شده و تغییرات بوجود آمده، ثبت و بررسی می شوند. برای اعتباربخشی به راه حل باید ذینفعان، تغییر ایجاد شده را، تأیید نمایند. لذا تغییر وضع موجود و تغییر حاصل، باید مورد تأیید همکاران، مسئولین مرکز یا اداره کل، کارآموزان، واقع شود. مشارکت همکاران و صاحب نظران، در مراحل مختلف، موجب افزایش روایی اقدام پژوهی می گردد.

۹- تجدید، اصلاح و نتیجه گیری

در این مرحله یافته ها تفسیر شده و تغییرات بوجود آمده، بهبود وضعیت و رفع مسئله یا کاهش عوارض آن، تبیین شده و در صورت لزوم، اصلاحات مورد نیاز اعمال شده و گزارش اقدام پژوهی مطابق با الگوی مندرج در سایت جشنواره تهیه می شود.